

Gij zult niet doden (Romeinen 13:1-10)

Hebt je daar ook wel eens mee geworsteld? Met de vraag hoe het mogelijk is dat de God die zo duidelijk het gebod heeft gegeven niet te doden, in andere situaties de opdracht geeft tot het voeren van oorlogen en hele volken uit te roeien? En ook de vraag hoe het kan dat in de wetgeving van Israël de doodstraf niet ongewoon was? Denkt u maar aan Stefanus die gestenigd werd omdat hij volgens de Joodse leiders de naam van God gelasterd had en de vrouw die bij Jezus werd gebracht, men wilde haar stenigen omdat zij op overspel was betrapt. Er zijn mensen die vanwege deze schijnbare tegenstellingen in de bijbel ervoor gekozen hebben een onderscheid te maken tussen de God van het Oude Testament en de God van het Nieuwe Testament. De God van het Oude Testament is dan vooral streng en straffend en de God van het Nieuwe Testament is dan vooral liefdevol en vergevend. Maar ook in die redenering zullen we vast lopen. Want neem nu het Schriftgedeelte uit Romeinen 13 wat we zojuist gelezen hebben. Romeinen staat in het Nieuwe Testament. Dus hier moeten we dan met de liefdevolle vergevende God te maken hebben. En dat lijkt ook wel te kloppen als vers 8 zegt dat we elkaar niets anders schuldig zijn dan elkaar lief te hebben. De liefde wordt in vers 10 de vervulling van de hele wet genoemd. Maar het opmerkelijke is dat in het begin van dit hoofdstuk gesproken wordt over de overheid die het zwaard niet voor niets voert. En dan volgt doodleuk, dat die zwaarddragende overheid in dienst staat van God (vs. 4). Dat zwaard dragen van de overheid slaat op de rechtelijke macht. De overheid had het recht een vonnis te vellen als iemand een misdaad had begaan. Men mocht zelfs de doodstraf voltrekken. Daarvoor droeg zij het zwaard. En de overheid had deze macht van God gekregen! Hier staat dus in één hoofdstuk aan de ene kant de oproep tot naastenliefde en daarom niet te doden en aan de andere kant wordt vermeld dat de overheid het recht heeft een doodvonnis te voltrekken. In de bijbel is dat blijkbaar geen tegenstelling. Hoe moeten we dit nu zien? Wat we goed voor ogen moeten houden is dat de bijbel nadrukkelijk onderscheid maakt tussen ons persoonlijke leven, onze persoonlijke omgang met de medemens en met de taak van de overheid. God stelt overheden aan om de samenleving te beschermen om er voor te zorgen dat een volk, een gemeenschap, in vrede mag leven. En zodra er iets gebeurt wat die vrede in de samenleving bedreigt, dan heeft de overheid het gezag van God gekregen om handelend op te treden. Dat gezag is aan de overheid gegeven om

anarchie tegen te gaan. Als er in de oudtestamentische wet staat *'leven voor leven, oog voor oog, tand voor tand, hand voor hand, voet voor voet, blaar voor blaar, wond voor wond, striem voor striem'* (Ex.21:23-25) dan is dat geen vrijbrief om jezelf te wreken. 'Oog om oog, tand om tand' is de norm voor de rechtspraak. Op deze manier wordt het kwaad beteugeld. Er wordt recht gedaan. Als in een samenleving ieder eigen rechter gaat spelen dan neemt het kwaad alleen maar toe. Als jij mij uitscheldt, sla ik jou voor je hoofd. Omdat ik jou sloeg, trek jij een mes. Omdat jij een mes trekt, trek ik een pistool. Op die manier escaleert het kwaad alleen maar. Maar daar waar een overheid 'oog om oog, tand om tand' hanteert als norm, wordt er eerlijk recht gesproken. De strafmaat is in overeenstemming met het begane misdrijf. Deze wetgeving werd door God gegeven in een tijd dat de bloedwraak veel voorkwam onder de nomadische volken. Families namen het recht in eigen hand om de doodslager van een geliefde te wreken. Zo ontstonden langdurige familievetes. God wil deze bloedwraak aan banden leggen met een eerlijke rechtspraak. Hij wil het kwaad beteugelen. Daarom kende Israel ook de zogenaamde vrijsteden. Als iemand per ongeluk een ander had gedood dan kon hij naar die vrijsteden vluchten. Zolang hij in een vrijstad verbleef mocht de bloedwreker hem niet doden. God beschermt dus de mensen die onopzettelijk iemand hebben gedood voor bloedwraak en zorgt voor een eerlijke rechtspraak. De vergelding wordt uit de handen van de familie gehaald en in handen van de officiële rechtspraak gelegd. Die officiële rechtspraak hanteerde de norm oog om oog maar voor de onderlinge omgang geldt: gij zult niet doodslaan. Speel geen eigen rechter.

Als Jezus in de Bergrede in Matt. 5:38,39 zegt: *Jullie hebben gehoord dat gezegd werd: 'een oog voor een oog en een tand voor een tand. En ik zeg jullie je niet te verzetten tegen wie kwaad doet'* spreekt Hij niet over de rechtspraak. Hij veroordeelt de toen gangbare rechtsregels niet en ontkent niet dat de overheid de plicht heeft boosdoeners te straffen. Hij geeft aanwijzingen voor het persoonlijke leven. Oog om oog was in het joodse levenspatroon een regel voor alledag geworden. Sla jij mij, dan sla ik jou. Je betaalt met gelijke munt terug. Doe dat niet, zegt Jezus. Wees geen eigen rechter. Vergeldt geen kwaad met kwaad. Keer dan de andere wang maar toe. En die manier van leven heeft Jezus ons zelf voorgeleefd. Hij sloeg niet terug en schold niet terug. Hij nam nooit de methode van zijn tegenstanders over. Hij nam het recht niet in eigen hand en nam geen wraak.

Maar hoe zit het dan met al die oorlogen in de bijbel? Hoe kan de God die doodslag verbiedt het toestaan dat er oorlogen gevoerd worden? Ja, God heeft Israël zelfs wel eens geboden oorlog te voeren. En Hij geeft zelfs richtlijnen aan de Israëlieten hoe zij oorlog mogen voeren. Als we hier over nadenken dan moeten we de verovering van Kanaän apart behandelen. Deze verovering zouden we een soort heilige oorlog kunnen noemen. Deze oorlog was een opdracht van God. Israël moest de volkeren in Kanaän volledig uitroeien en mocht geen verbond met hen sluiten. Deze volken mochten in geen geval in Kanaän blijven wonen. Zij zouden onherroepelijk een valstrik worden door hun afgodendienst. Deze manier van oorlogvoeren is niet maatgevend voor alle oorlogen die Israël later in de toekomst zou voeren. Dit gold alleen voor de verovering van Kanaän. Daarbij speelden twee factoren een rol:

- Israël was een heilig volk. Dat wil zeggen apart gezet door God, afgezonderd van de andere volken. Daarom moesten zij ook apart wonen, a.h.w. in een reservaat, zodat het niet van binnenuit aan heidense invloeden zou worden blootgesteld. Daarom mochten de Kanaänieten niet in het land blijven wonen.
- Ten tweede was de verdelging van Kanaän een oordeel van God. In Gen. 15:16 zegt God al tegen Abraham dat zijn nakomelingen pas terug zullen keren naar het Beloofde Land als de maat van de ongerechtigheid van de Kanaänieten vol is.

Deze oorlog was een bijzondere oorlog. Als het om de andere oorlogen gaat dan geeft God zijn voorschriften in Deuteronomium 20. De bijbel is nuchter genoeg om er rekening mee te houden dat er oorlogen zullen voorkomen. Maar Gods volk moest zich dan wel aan bepaalde voorwaarden houden. Een paar voorbeelden:

In Israël was niet iedere man verplicht in het leger te vechten. Degenen die pas een nieuw huis hadden of een nieuwe wijngaard of die ondertrouwd waren of gewoon bang waren, mochten naar huis terug gaan. Voelt u aan hoe sympathiek en menselijk de motivering van God daarbij is. In mijn tijd was het in ieder geval een stuk moeilijker om vrijstelling van militaire dienst te krijgen. En dan was het nog geen eens oorlogstijd.

Voordat de oorlogshandelingen tegen een vijandelijke stad begonnen, moest Israël eerst de vrede aanbieden. Israël mocht zich niet laten leiden door blinde haat en moordzucht. Uitgangspunt moest zijn om zoveel mogelijk levens te sparen.

Als onderhandeling onmogelijk was en het toch tot een treffen kwam in een oorlog moesten vrouwen, kinderen en vee gespaard worden.

Ook mocht Israël, als een stad langdurig belegerd werd, de boomgaarden niet vernietigen. Er mochten voor de belegering van de stad alleen bomen gebruikt worden die geen vrucht droegen. Hier proeven we iets van Gods zorg voor het leven, zelfs voor het leven van Israëls vijanden. De tactiek van de verschroeide aarde is onacceptabel.

Samenvattend kunnen we zeggen dat het Oude Testament geen absolute veroordeling van de oorlog uitspreekt. Een oorlog kan soms noodzakelijk of onvermijdelijk zijn. Wanneer dat echter het geval is, moet het bloedvergieten tot een minimum beperkt blijven. Ten aanzien van de moderne oorlogvoering heeft ons dat wel iets te zeggen. Zelfs met de zgn. conventionele wapenen zijn de genoemde maatstaven nog nauwelijks te hanteren. Hoeveel burgers zijn er tijdens de Tweede Wereldoorlog en in Vietnam niet omgekomen zonder militaire noodzaak. Namen als Warschau, Rotterdam, Dresden, Hiroshima spreken duidelijk taal. Het aantal burgerslachtoffers in de Tweede Wereldoorlog heeft dat van de militairen overtroffen. Maar als je de moderne vernietigingswapens, de zgn. ABC wapens, atoomwapenen, biologische wapenen, chemische wapenen, met hun totalitaire uitwerking, confronteert met de bijbelse maatstaven, wordt het duidelijk, dat een oorlog met zulke wapenen bij voorbaat het oordeel van God zal oproepen. Een dergelijke oorlog is te karakteriseren als volkerenmoord. Natuurlijk is er de noodzaak van evenwicht. Het zou naïef zijn om eenzijdig je vernietigingswapens op te ruimen, maar een initiatief als dat van de president van Amerika, Barack Obama, om de kernwapens uit de wereld te krijgen mogen we als zeer positief zien.

In het Nieuwe Testament vinden we geen directe voorschriften inzake oorlogsvoering. Dat hangt samen met het feit, dat het volk van God nu niet meer aan nationale grenzen is gebonden, maar uit alle volken bijeen vergaderd wordt. Sinds Pinksteren is Gods volk een internationaal gezelschap en verliezen politieke grenzen voor christenen hun dominerende betekenis. In alle oorlogen die in de westerse

wereld gevoerd zijn stonden christenen tegen over elkaar. Nationalistische gevoelens en politieke doeleinden bleken sterker te zijn dan de gemeenschap der heiligen. Het onthutsende daarbij is, dat aan weerszijden de christenen overtuigd waren van het goed recht van hun oorlog en dat beide partijen claimden dat God aan hun kant stond. En aan beide zijden werd gebeden om de overwinning. Er moet iets afschuwelijk mis gegaan zijn in het denken van christenen. Ras, volk, bloed en bodem blijken voor hen nog maar al te vaak afgodische betekenis te hebben. De loyaliteit jegens eigen volk won het telkens weer van de loyaliteit jegens Jezus Christus. Hoe afgodisch vaderlandsliefde kan zijn, blijkt uit tal van nationale volksliederen, waarin leven en sterven voor het vaderland als hoogste ideaal beleden wordt. We mogen ons als christen best eens bezinnen op die zin uit het Wilhelmus 'het vaderland getrouwe, blijf ik tot in den dood'.

Is oorlog uit te bannen in deze wereld?

De bijbel geeft een ondubbelzinnig antwoord: Nee. Door de zonde, de opstand tegen God in het paradijs, is niet alleen de relatie met God aangetast, maar ook de relatie tussen mensen onderling. De harmonie in de schepping is radicaal verstoord. De mens is zelf niet in staat die vrede te herstellen, want de barsten en scheuren lopen dwars door zijn eigen leven en zijn eigen hart heen. In de collectieve sfeer leidt dat verschijnsel tot oorlogen en uitbarstingen van geweld. De wortel van de oorlog ligt in het individuele hart, bij mijzelf, omdat ik niet in staat ben in vrede met alle mensen te leven. Oorlog is niets anders dan een schaalvergroting van wat er op individueel niveau gebeurt. Wie meent dat oorlog voorgoed kan worden uitgebannen door de mens, bouwt aan een luchtkasteel en geeft er blijk van heel weinig zelfkennis te hebben. Kan een christen dan niet verder komen dan een frustrerend laat maar waaien, er valt toch niets tegen te doen? Zo'n houding is niet bepaald christelijk. Een christen heeft de opdracht in zijn leven vrede te houden met alle mensen, voor zover het van hem afhangt (Rom.12:18). Het gebod niet te doden betekent in de Bergrede je vijanden lief hebben en bidden voor je vervolgers. Voor wie bidden we? Voor onszelf, onze ouders, familieleden, broers, zussen, vrienden. Natuurlijk. Dat is nogal wieses. Maar dat is eigenlijk niet meer dan vriendjespolitiek: elkaar de hand boven het hoofd houden. Dat doen de heidenen ook. Dat is niets apart. Maar wat ten aanzien van je vijanden, van de mensen die je dwars zitten, je het leven zuur maken, die je langzaam maar zeker in een hoekje drukken, je vervolgen en je leven

verwoesten? Verwens je hen, haat je hen, bal je je vuist tegen hen, zet je een grote mond tegen hen op? Dat zijn de reacties die als vanzelf bij de mens opkomen. Moet je zien hoe mensen elkaar kunnen aankijken: met ogen als messen. Jezus zegt: heb je vijanden lief en bidt voor wie je vervolgen. Breng hen in gebed voor God. Dan kun je niet haten. Gebed ondermijnt de haat, de doodslag.

Is vrede dan helemaal onmogelijk? Gelukkig niet. Vrede wordt zichtbaar waar de Vredevorst heerst. Heel soms is daar al iets van te proeven. Zoals die Christen Palestijnen die samen met Messias belijdende Joden conferenties houden. Samen de bijbel lezen en bidden. Elkaar vergeven. Zij weten zich met elkaar verbonden in de naam van Jezus, de Messias van Israel. Een voorproefje van de hemel.

Want straks als de Vredevorst terugkomt op deze aarde zal er echte vrede zijn. Ook dan zal er trouwens rechtgesproken worden. Maar wie deze Vredevorst heeft liefgehad mag dan voor eeuwig delen in zijn shalom. Dan wordt werkelijkheid wat op het gebouw van de Verenigde Naties staat: *Dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden en hun speren tot snoeimessen; geen volk zal tegen een ander volk het zwaard opheffen, en zij zullen de oorlog niet meer leren. (Jesaja 2:4)*

En zo lang wij nog leven in deze gebroken wereld mogen we laten zien hoe het is om deze Vredevorst te kennen. Want daar waar de Geest van Christus werkzaam is, is er liefde, blijdschap, VREDE.... Hooft u dat?, vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing.

En dan kunnen we best in deze wereld een rechter zijn, of een politieagent, of een beroepsmilitair. Een christen kan best zo'n taak vervullen. De overheid is door God ingesteld om het leven te beschermen. Dan kan het zelfs nodig zijn om met geweld te moeten optreden om erger te voorkomen. Maar nooit uit blinde woede. Het streven is geweld beperken.

Ik eindig met de slotwoorden uit het 13^e hoofdstuk van de Hebreeënbrief:

Moge de God van de vrede, die onze Heer Jezus Christus, de machtige herder van de schapen, door het bloed van het eeuwig verbond uit de wereld van de doden heeft weggeleid, u toerusten met al het goede, zodat u zijn wil kunt doen. Moge Hij in ons datgene tot stand brengen wat Hem welgevallig is, door Jezus Christus, aan wie de eer toekomt, tot in alle eeuwigheid. Amen.

April 2009
G.P. Hartkamp
Wapenveld